

תרומה, אלא גם גידולי תרומה נכללים במשנה (ע"פ דרך אמונה תרומות יא, כג בה"ל ד"ה א"ע"פ, וראה עוד משנה ראשונה תרומות ט, ז).

תְּנִינָא גִידוּלֵי תְּרוּמָה תְּרוּמָה, ודין זה מדברנן הוא, אבל מדאורייתא גידולי תרומה חולין הם. וטעם הגזירה הוא משום הפסד הכהנים, שחששו שמא ישהה הישראל בידו את התרומה ויזרענה, ולא יתננה לכהן (רש"י, ע"פ ההוא אמינא בגמ' בשבת יז, ב). ואף שמסקנת הגמ' בשבת (שם) שאין חוששים לכך, אלא הגזירה היא שמא הכהן ישהה בידו תרומה טמאה כדי לזרעה, ובינתיים יבוא לידי תקלה שישכח שהתרומה טמאה ויאכלנה, מכל מקום בגמ' כאן מוכח שלא חוששים לזה, שהרי לסברת הגמ' כאן גידולי תרומה טמאה מותרים באכילה לכהנים, ואם החשש הוא שמא הכהן ישהה בידו תרומה טמאה, גם לאחר שגזרו שגידולי תרומה תרומה, עדיין יש לחוש שמא הכהן ישהה תרומה טמאה בידו כדי לזרעה ולטהרה ולהתירה באכילה, ובהכרח שהגמ' כאן סוברת שהגזירה היא שמא הישראל ישהה את התרומה בידו ולא יתננה לכהן, ועל זה גזרו שהגידולים תרומה הם (שפת אמת, והגמ' בשבת סוברת כמסקנת הגמ' בע"ב, שגידולי תרומה אסורים באכילה גם לכהנים משום מעלה שעשו בתרומה).

ויש מפרשים, שגם הגמ' כאן סוברת שהגזירה היא שמא הכהן ישהה בידו תרומה טמאה עד זמן הזריעה וישכח ויאכלה בטומאה [וכמסקנת הגמ' בשבת], והטעם שלא חוששים לכך לאחר שתקינו שהגידולים הם תרומה, כיון שאז אין לו הרבה רווח ממה שמששהה את התרומה בידו, כי על אף שהגידולים טהורים, עדיין הם תרומה שדמיה מועטים, וחששו לכך רק אם גידולי תרומה חולין הם, שדמיהם מרובים כיון שמוותרים לזרים, ויש לו הרבה רווח כשזורעם (תוס'; תוס' הרשב"א משאנ"ק).

ומאי קא משמע לן בדבר שאין זרעו פלה, כגון בצל או כרוב, וגידולי' הם מה שהוסיף הבצל או הכרוב עצמו לאחר שזרעו אותו, וגידולי' גידולי' הם הבצלים הנוספים שמתווספים ומתחברים עם אותו בצל, וכן עלים חדשים שגדלו בכרוב (רש"י, וראה מהר"י קורקוס תרומות יא, כב). ויש מפרשים, שכל מה שגדל בזריעה הראשונה נחשב 'גידולי', ואם זרע את הבצל שגדל מהזריעה הראשונה, מה שגדל ממנו הוא 'גידולי' גידולי' (תוס'; מהר"י קורקוס שם בדעת הרמב"ם שם).

הטבל וכו', אבל בדבר שאין זרעו פלה אפילו גידולי גידולי אסורין באכילה, וב'טבל' אם זרעו כלה גידולי מותרים, כיון שגזירת 'גידולי' נאמרה רק בתרומה משום הפסד כהן ולא בטבל, אבל בדבר שאין זרעו כלה, גידולי טבל אסורים מעיקר הדין, משום שבגידולים מעורב חלק מהעיקר האסור, ואם בטבל [שהוא יותר קל מתרומה] גידולי גידולים אסורים בדבר שאין זרעו כלה, כל שכן בתרומה (ע"פ רש"י, כאן ור"ן נדרים נט, ב ד"ה אבל, וראה עוד ח"י רעק"א).

הואיל ואיפסילו להו בהיסח הדעת - שלאחר שנטמאו הסיח דעתו מלשומרום ונפסלים בהיסח הדעת (רש"י), שכן מצוי הוא שאדם מסיח דעתו מדבר שנטמא, אבל אם לא הסיח דעתו לאחר שנטמא, אינם נפסלים (ראש יוסף להלן ע"ב ד"ה תרי, חז"א א"ח קד לף ד, א ד"ה שם בגמ'). ויש שפירש, שהסחת הדעת מהם היא רק בשעה ששתלם באומה, אבל קודם לכן מן הסתם לא הסיח דעתו מהם, שהרי מצווה לשמור תרומה טמאה כשם שמצווה לשמור תרומה טהורה (פני יהושע). ויש שסובר, שלאחר שנטמאו ועומדים לאיבוד, אינם נפסלים בהיסח הדעת, וכאן נפסלו בהיסח הדעת בשעה שנטמאו (אחיעזר ב, ו, וראה עוד קהלות יעקב לא, א).

בשליקתא ומאיסתא - לאחר שנטמאו שולקן וזורקן לבין העצים (רש"י), ואין חוששים שמא יהנה מהן בשעה ששולק ומואס אותן, וכשם שאסרו לכתחילה לדרוך ענבים פחות מכביצה שמא יהנה מהם בשעת הדריכה, כמבואר בברייתא לעיל (ג, ב), כיון שכאן עוסק להמאס את החיטים לאכילה (אור חדש). ויש שפירש, שרק בדריכת ענבים חששו לתקלה, והאיל ויש שהות רבה בדריכתם, אבל בשליקה שהיא רק זמן מועט, לא חששו לכך (הערות הגר"ש אלישיב, וראה עוד תוס' הרשב"א משאנ"ק). ויש סוברים, שאסור לשלוק אותן לאחר שנטמאו, שמא יבוא ליהנות מהן בשעת השליקה, ומותר להשהותן רק אם שלקן ונמאסו לפני שנטמאו (תוס'; תוס' ר"ד).

ורב הונא אסר, משום שחושש שמא יבוא לאוכלן לפני השליקה או בשעת השליקה (רש"י). ולמפרשים שרבי יוחנן התיר להשהות רק חיטים שנשלקו לפני שנטמאו, רב הונא סובר שגם במקרה זה אסור להשהות, כיון שלא פלוג חכמים בתקנתם. או שלביאור זה לא נחלקו רבי יוחנן ורב הונא, אלא רבי יוחנן התיר להשהות חיטים שנשלקו שאין חשש שמא יבוא לאוכלן, ורב הונא אסר להשהות חיטים שלא נשלקו, ויש חשש שמא יבוא לאוכלן (מלא הרועים בדעת התוס' הנ"ל, וראה רבינו דוד).

ללש פהן עיפה בטהרה - רבי היה אוכל חולין בטהרה, ולא חשש שמא החיטים של התרומה שנטמאו יגעו באוכל ויטמאו אותו, כיון שחיטים אלו נפסלו מאכילה ואין מטמאות (רש"י). ואף שלעיל (טו, ב) מבואר שרק אוכל שנפסל מאכילת כלב אינו מטמא טומאת אוכלים, וכאן מסתבר שגם לאחר ששולקו אותן עדיין ראיות הן לאכילת כלב, מכל מקום הגמ' כאן סוברת כרבי נתן להלן (מה, ב) שגם אוכל שנפסל מאכילת אדם אינו מטמא טומאת אוכלים (שלום יהודה, וראה קובץ ענינים [לרבי אלחנן וסרמן]). ויש מפרשים, שאוכל שיחדו ועשה בו מעשה לצורך שימוש אחר שאינו מאכל, בטל ממנו שם אוכל אפילו שלא נפסל מאכילת כלב, וכאן יחדו את החיטים להסיק בהן את התנור (ח"י רבי משה מאימראן ור' צבי, ע"פ הגמ' להלן מה, ב, וראה קובץ ענינים [לרבי אלחנן וסרמן]).

ולרבי עצמו היה מותר ליהנות מתרומה אפילו שלא היה כהן, כיון שמדאורייתא מותר לישאל ליהנות מתרומה, והאיסור הוא רק מדרבנן, ומכיון שבבית רבי היו אנשים רבים, התירו להם איסור זה (תוס' רבינו פרץ בשם הרשב"א משאנ"ק; דבר שמואל בדעת רש"י). ויש שפירש, שתרומה שנפסלה מאכילת אדם, נפקע ממנה שם תרומה ומותר לישראל ליהנות ממנה (חז"א דמאי טו, א). ויש סוברים, שרבי עצמו לא נהנה מהחיטים, אלא רק כהנים שנמצאו בבית רבי (תוס'; רבינו דוד).

שתיילי תרומות שנטמאו ושתיילן טהורים מלמא אחרים, שחיבורם לקרקע מבטלם מתורת אוכל (רש"י), ובתורת כהנים (שמיני ט, יא) למדו דין זה ממה שנאמר 'אשר יזרע טהור'. ומכל מקום גם לאחר ששתלם עדיין שם תרומה עליהם ואסורים לזרים, כמבואר בגמ' להלן, כיון שיכול לתלוש אותם ולהחזירם לתורת אוכל, ורק לגבי טומאת אוכלים התחדש שהטומאה נפקעת אפילו אם יכול להחזירם לתורת אוכל (קהלות יעקב ל, ע"פ חז"א דמאי טו, א). ויש מפרשים, שמהפסוק לומדים שעצם החיבור לקרקע מפקיע מהם את הטומאה אף שעדיין שם אוכל עליהם, ולכן הזריעה אינה מפקיעה מהם שם תרומה (קובץ שיעורים אות קנ; מנחת שלמה).

ומאי קא משמע לן גידולי תרומה תרומה, גם בגידולים שזרעם כלה, כגון חיטים (רש"י). ולביאור זה, מה שאמרו במשנה 'שתיילי תרומה' אין הכוונה שדוקא שתיילים - שאין זרעם כלה, הם